

Klitborg – minder fra området gennem mere end 80 år

Her mere end 30 år efter det første lille skrift om Klitborg blev udgivet, er det tid til at supplere skriftet. Der er kommet så mange nye til i området, og de fleste vil gerne vide lidt mere om dette vidunderlige sted. De følgende betragtninger er en videreførelse og udvidelse af Anne Neergaards lille skrift fra 1985, ”Klitborg”. Det supplerende er fortalt til mig, Mikael Neergaard Sjöberg, af min mor, Anne Neergaard, der har tilbragt alle somre i området siden 1935. Selv tilbragte jeg min første sommer her i 1956.

Klitborgs grundlæggelse er beskrevet i det lille skrift ”Klitborg” fra 1985. Det blev udgivet i anledning af 50 året for Lodsejerlaugets grundlæggelse. Anne Neergaards lille skrift handler om de såkaldte Nielsen huse: stenhusene på Klitvej, Strandvej, Gryden, Birketofte og nederste dele af Klitborgvej og Vestvej. Dette skrift samler både det første lille skrift og indeholder supplerende materiale om disse huse og områdets første årtier.

Anne Neergaards første erindring fra området stammer fra julen 1934-35, hvor hun så området med sine forældre, der var bosiddende i Nykøbing. Husene stod i rå mure uden tage på. Der lå lidt sne hist og her. Det var husene på Birkevej (nu Birketofte) og Klitvej. Alle husene lå i det bare sand, og flere af husene på Klitvej lå i klitter.

”Den første sommer, jeg tilbragte i Klitborg var sommeren 1935. Mine forældre havde lejet Klitvej 9. Bortset fra den følgende sommer, som jeg tilbragte i nabohuset, Strandvej 5, fortsatte mine forældre med at leje Klitvej 9. Da husene blev sat til salg i 1950, købte mine forældre huset, og jeg har jeg tilbragt alle efterfølgende somre i Klitvej 9.

Området har gennemgået en kolossal forvandling i de 80 år. Vegetationen er en helt anden, mange af husene står ikke længere, og de fleste af de rare mennesker, man voksede op med, er borte.

Det betyder nok meget for ens oplevelse og erindring af et sted, at man har oplevet det som barn. Således står en masse fra området stærkt i min erindring.”

Grundlæggeren Niels Nielsen.

Niels Nielsen blev født i 1862 som søn af en fattig daglejer på Lerchenborg. Forholdene var så små, at den store familie levede i samme rum som husdyrene. Som lille dreng blev Niels sendt ud af sin far for at sælge fisk. Han beholdt selv nogle af pengene og begyndte således meget tidligt i sit liv at sparere op.

Niels Nielsen blev udlært som murer og kom til København, hvor han blandt andet var med til at genopbygge Christiansborg efter branden. Hans mesterstykke var kuplen på indgangsportalen til Tivoli, som han byggede i 1889. Han var meget dygtig og flittig mand, og til sig selv byggede han en stor villa, som han kaldte "Helsinghøj" ved Hellebæk.

Det meget arbejde stressede Nielsen, så han anskaffede sig en båd, hvor han kunne slappe af. Med båden anløb han Rørvig havn en forårsdag i 1902. Han blev betaget af det naturskønne område, og da Hov Vig var til salg, købte han det 300 tønder store areal med skov, eng og mose for 40.000 kr. kontant. Der var store oversvømmelser på Hov Vig efter en julestorm i 1902. Derfor byggede han en solid dæmning (den samme som ligger der i dag) og det kostede ham 50.000 kr. efter inddæmningen viste det sig, at der var kommet masser af åleyngel ind i vigen: Nielsen startede et kæmpeprojekt, hvor han fandt ud af, hvordan han kunne fange ynglen, som han eksporterede og tjente mange penge på. Fiskebiologer fra store dele af verden kom rejsende til Hov Vig for at studere opfindelsen, og her fik han tilnavnet "Ålekongen".

På Hov Vig havde Niels Nielsen bygget et stort og særpræget hus (den ene fløj kan ses endnu), og her boede han med sin kone og deres to døtre og tre sønner til 1918, hvor han solgte det hele for en høj pris.

Familien flyttede nu til den nybyggede "borg", Klitborg på Flyvesandslodderne, som han havde købt for 7 ører kvadratalen i 1914. Flyvesandslodderne var et meget stort område. Hvor stort vides ikke, men foruden Klitborg omfattede det også Jagtborg og en del af Trolleskoven. Jagtborg var meget sumpet og velegnet til andejagt, der var en af Niels Nielsens store interesser. Senere gravede han grøfterne, drænedes og solgte Jagtborg fra.

Byggeriet af ejendommen Klitborg varede ca. et år. Det blev udført af Nielsens ældste søn, Knud Nielsen (senere Hanting), som samtidig byggede Skovhuset, Klitborgvej x til daværende teaterdirektør Ivar Schmidt. Tårnværelset på Klitborg havde Nielsen indrettet meget komfortabelt. Herfra havde han, som fra sine andre boliger en storslået udsigt, som han

i så høj grad havde sans for. Der går en morsom historie om, at man havde glemt køkkenet, da man opførte Klitborg. Man aner nok, at det ikke var et sted, Nielsen kom.

Når man ser Klitborg i dag, må man tage fantasien i brug for at forestille sig, hvordan det så ud i tidligere tider. Bygningen var velholdt, den var med stråtag og alle vinduer havde de eleganteste skodder. I hver enkelt skodde var der de fineste udskæringer af de dyr, som man kan finde ved stranden og i klitten.

Det varede imidlertid ikke længe, før Nielsen begyndte at kede sig i de øde egne. Han forlod Klitborg og slog sig ned på Mors, hvor han købte en gård. På en sejltur i Limfjorden havde han set nogle få sommerhuse på en skrænt, og her fik han ideen til at bygge sommerhuse på flyvesandslodderne.

I 1934 nu 72 år gammel, vendte entreprenør Nielsen tilbage til Klitborg og her påbegyndte han som den første her i landet et decideret sommerhusområde.

”Nielsen – også kaldet Gamle Nielsen - gjorde et uudsletteligt indtryk på alle, der har kendt ham. Han huskes som en personlighed, man havde stor respekt for. Man så ham meget tit gå rundt i området på vejene, altid med sin jagtstok. Han kunne komme uanmeldt i husene, og man kunne ikke altid være sikker på at kunne leje det samme hus året efter. Det bestemte Nielsen suverænt. Han bestemte også, om huset skulle kalkes i en anden farve året efter. Han passede i den grad på, at ingen fremmede kom ind på hans område, hverken på vejene på stranden eller i klitterne. Vi, der boede her, måtte kun færdes på de af ham anlagte veje og stier. Der var mange hjemmelavede skilte med forbud. Stod der ”kun for gaaende” skulle man nok springe af sin cykel, for Gamle Nielsen sad tit på sin jagtstok godt gemt mellem træerne og lurede.”

I 1941 kom Sven Nielsen til Klitborg for at aflaste sin far med det store arbejde, det var at administrere de mange udlejningsejendomme.

I 1947 døde entreprenør Nielsen på klitborg, 85 år gammel.

Sven Nielsen overtog nu alle husene, men han lagde ikke skjul på, at det var en underskudsforretning. Flere af husene trængte til gennemgribende reparationer. Især var de utætte tage et stort problem.

Anlæggelsen Klitborg

Nielsen anlagde vejene først. Birketoften (dengang Birkevej), Klitvej og Strandvej gjorde han ensrettede. Der blev gravet brønde bag klitterne samt bygget det første af i alt to små pumpehuse og et vandtårn, der skulle forsyne de kommende huse med vand. Birkevej skiftede i 1960'erne navn til Birketoften.

De første 16 små huse blev bygget på Birketoften og Klitvej. De stod færdige i 1935. Husene lignede hinanden udefra. De havde det karakteristiske "tårn", som stadig findes på nogle af husene, de var gulkalkede i forskellige nuancer. De dejlige stalddøre, der var grønmaledede, blev sammen med garageportene lavet på Mors og sendt til Nykøbing i jernbanevogne.

Husene blev bygget af en murermester fra Nykøbing og to altnuligmænd, Marius og Christian. der senere blev afløst af Viggo Petersen, Østre Lyng.

Træerne var ganske lave, og man kunne se alle husene på en gang, ligesom man kunne se havet fra alle de huse, der ligger på kuperet terræn

Materialerne til sten var billige. Med en bestemt vind kom der noget fint grus eller ral op på stranden. Gruset blev blandet med cement. I flere år stod der en mand bag klitterne ved Vestvej og lavede sten på et hjemmelavet apparat. Det blev fortalt, at de små huse stod Nielsen i 900 kr. stykket.

Nielsen havde forestillet sig, at de små huse skulle udlejes til weekend- og badehuse til holbækkere. I nogle af husene var der garage, og det kostede 200 kr. at leje et hus for et år. Det undrede Nielsen meget, at lejerne slog sig ned for hele sommerperioden og til takke med de små forhold. Derfor byggede han den lille tilbygning enten af træ eller sten på de fleste af husene, det gav lidt mere køkkenplads samt et ekstra soverum. Tilbygningen kan ses på adskillige af husene i dag.

De næste syv huse blev bygget for enden af Klitborgvej og på Strandvej i vinteren 1935 og foråret 1936. De var større og mere komfortable.

Det var husene Strandvej 4, 5 og 6 Klitborgvej 27, 30, 32 og 34. det er vel de huse, der er mindst ændret gennem årene. Det lille værelse ved siden af køkkenet var tænkt som pigeværelse.

De 6 endnu større og finere huse i Gryden fulgte efter, og endelig blev udlejningsbyggeriet afsluttet i 1942 med de tre stråtækte huse på Vestvej 33, 35 og 37. Samme år kom der byggestop som følge af krigen.

Husene var forud for deres tid. Der var rindende vand i køkkenet og toilet med træk og slip, hvilket ikke var almindeligt i et sommerhus i 1935. Elektricitet blev derimod først indlagt efter 1950, hvor folk købte husene. Indvendigt var husene hyggelige og charmerende. Standardudstyret var enkelt. Kokostæpper på de bare cementgulve. Bænken og det tunge bord (også lavet på Mors), en lillebitte brændeovn og i soveværelserne de knirkende ”Nielsensenge”. På loftet var der i de mindste af husene til stor glæde for børnene to hængekøjer, der for en sikkerheds skyld var naglet fast. Der måtte nemlig ikke flyttes på noget, og der måtte ikke slås søm i væggene. Gamle Nielsen dukkede tit uventet op for at se, om lejerne behandlede hans huse ordentligt. Han gik rundt og så sig om, imens han brummede for sig selv og forsvandt ligeså pludseligt, som han var kommet.

I de første år var der ingen forretninger mellem Nykøbing og Rørvig. Også der var der tænkt på. På Birkevej (Birketofte) 1 var der en lille blandet landhandel, men kun for en kortere periode, da den vist ikke kunne løbe rundt. Men selvom der ikke var el i husene og dermed ikke køleskab, klarede folk sig vist meget godt. Der var jo ”kælder” og flueskab ude. Hver dag kom der mælkemand og grønthandler fra Nykøbing. Mælkemanden kom også med isblokke til isskabene, da ingen som sagt havde køleskab. Under krigen kom de handlende i hestevogn. Den festlige grønthandler, Valdemar, vejede de små børn på sin bismervægt. Det store cloo var, når Rørvigbageren kom i sin røde hestevogn to gange om ugen med basser til 5 øre stykket.

En gang om ugen kom ”Peter” fra Østrelyng med sin renovationsvogn. Jeg husker ham som ubeskrivelig beskidt. Skraldespandene var små firkantede zinkspande.

Området.

Fællesarealet, der afgrænses af Vestvej og "Vandtårnstien" og Strandvej og Klitten har mange navne. Nogle betegner det som "engen", andre som "marken".

Det første stykke nærmest Strandvej ejes af Lodsejerlauget. Det fjerneste stykke mod Klitten ejes af Grundejerforeningen.

Området har altid været ubebygget, bortset fra to pumpehuse, som lå her mellem 1935 og til slutningen af 60'erne, hvor de blev revet ned.

Pumpehusene var i funktion til slutningen af 50'erne og området var helt uden anden vegetation end lyng og spredt gyvel. Ellers var der kun sand og atter sand. Man kan svagt forestille sig områdets karakter, når man bevæger sig fra Lodsejerlaugets bevoksede stykke ud på Grundejerforeningens stykke. Der er der stadig et felt med lyng og lav. Efter at man ophørte med at pumpe vand, ændrede området helt karakter. Træerne voksede, og alt sprang i skov. Sådan havde det nok fortsat med at være, hvis ikke Bestyrelsen i slutningen af 90'erne besluttede at føre området tilbage. Der måtte professionel bistand til for at rydde området. Masser træer skulle fældes, og enorme mængder stammer og grene skulle køres bort. Den årlige arbejdsdag blev introduceret ved samme lejlighed, og den benyttes jo fortsat fortrinsvis til at rydde området. Det er selvsagt umuligt at føre området tilbage til det, det var, da Klitborg blev grundlagt. Så skulle man fjerne al vegetation bortset fra lyng og gyvel og frem for alt fjerne alt græsset. Men den løsning, man har valgt, er nok den, der er tættest på at bringe området tilbage.

Vejene har altid været grusveje og har lige fra starten været anlagt som i dag. Klitborgvej og Vestvej har altid været dobbeltrettede. Indtil begyndelsen af 60'erne var Vestvej åben for gennemkørsel fra Rørvigvej.

Birkevej (nu Birketoften), Klitvej og Strandvej har altid været ensrettede. Lige fra begyndelsen blev ensretningen håndhævet. Den bilist, der havde kørt den "gale" vej rundt og mødt gamle Nielsen, glemte det aldrig. Først mange år senere fik vi opsat de officielle "Ensrettet" skilte.

I 1960'erne diskuterede man ivrigt, om vejene skulle asfalteres, som det kendes i vores naboområdet, Jagtborg. Den diskussion synes nu lukket og godt for det.

Udvalgte huse

Det ældste hus i området er det røde træhus på Strandvej 18, ”Harpely”. Bortset fra at det dengang var den halve længde, har det så vidt vides altid set omtrent ud som i dag. Det blev i sin tid ejet af en overlæge Krarup fra det gamle sindssygehospital i Nykøbing. Huset lå helt alene, indtil Nielsen byggede området bagved og til højre for det set i retning mod stranden.

Klitborgvej 12, ”Skovhuset”, er blandt de ældste huse i Klitborg. Det stammer fra 1920’erne og har en ”tvilling” i Jagtborg, ”Koglehuset”. Det blev før krigen benævnt som ”teaterdirektør Ivar Smiths hus”. Det var meget mondænt i forhold til de huse, Nielsen senere byggede. På den modsatte side af Klitborgvej lå der et tårn, Ivar Smith brugte til observation af stjerner. Det var bygget af træ og øverst var der en svalegang hele vejen rundt. Under krigen var Ivar Smiths hus besat af tyskerne, som også benyttede udsigtstårnet. De tyske soldater stod i tårnet med deres kikkerter og observerede (i hvert fald) ungdommen, der cyklede forbi på Klitborgvej. Til huset hørte et lille blå badehus, der lå i klitten ud fra det fælles grundstykke. Under krigen benyttede tyskerne badehuset. Huset blev revet ned i 1970’erne.

Området var meget åbent. Jo tættere man kom klitten, jo lavere var bevoksningen. Fra alle de ”højtliggende” grunde kunne man se vandet. Helt op til 1960’erne kunne man se vandet bl.a. fra Klitvej 9. Fra garagen på Strandvej kunne man op til begyndelsen af 1970’erne se vandet og store dele af klitten helt ud til Skærbygaard.

Det åbne område og den relativt tætte bebyggelse indebar også, at det kunne være så som så med privatlivet. Nielsen lod derfor opføre de to mure ud fra Klitvej 10 og 12 g på mange grunde lod han opføre hegn i større eller mindre omfang. Mange hegn står endnu. Det var nødvendigt med afskærmning, hvis man skulle have bare lidt privatliv.

Bevoksningen i Klitborg har ændret sig kolossalt siden 1930’erne. Der var meget langt til de store løvtræer og de mange græsplæner, vi ser i dag. Dengang var der kun fyrretræer og de var ganske små. Løvtræer var der stort set ingen af, og jorden var sandet med lyngbevoksning og gyvler.

Nielsen anlagde to pumpehuse på det, der i dag er fælles arealet. Det ene stor midt på arealet, det andet stod langs den sti, der er fortsættelsen af klitborgvej. De var i brug til begyndelsen

af 1950'erne, hvor Statens Seruminstitut lukkede dem på grund af vandets kvalitet. Husene var forsynet med motorer fra fiskekuttere og lyden af de pumpende værker kunne høres i hele Klitborg. Vandet blev pumpet op i et vandtårn, der indtil begyndelse 00érne stod ved den lille sti, der forbinder Klitborgvej og Strandvej. På gamle fotos af området kan man se vandtårnet og pumpehusene. Når pinden på vandtårnet var nede, var der ikke mere vand i tårnet. Så blev Viggo Petersen, Østre Lyng, tilkaldt og så startede han pumperne i pumpehusene.

Der har aldrig været fri adgang til området. Nielsen håndhævede som omtalt andet steds i den grad områdets private karakter, og der har altid været skiltet flere steder med ”Privat område-adgang for forbudt”. I begyndelsen af 1960'erne blev bommene ved alle indfaldsvejene til Klitborg opsat. Bommen ved Vestvej og Fasanvej betød, at indkørsel de to steder ophørte. Sådan har det været nu i mere end 50 år.

I klitten som dengang var betydeligt lavere end i dag, lå 4 badehuse. I dag ligger kun et enkelt tilbage ovre ved stien der fører fra Lynghusvej.

Klitborg under krigen.

Under krigen var det mange tyskere i Nykøbing, og Gniben var rekreatiionssted for værnemagten. I Klitborg var ”Skovhuset” besat af tyskerne.

Sommerlivet fortsatte uanfægtet trods krigen. Folk kunne jo heller ikke rejse andre steder hen om sommeren.

Man skaffede sig informationer fra små selvgjorte krystalapparater. Jeg husker, at min broder byggede et i en cigarkasse. Hver aften kom overlæge Krarup, der boede på Strandvej 18 over til min far og de drøftede krigen.

Svend Nielsen byggede ”Britevil” (Lille Klitborg) i 1942. Han boede der selv indtil 1950. I 1950 blev huset købt af Vilhelm Seidenfaden. Det ejes nu af de næste generationer Thornvall og Gundersen. En klausul for at Seidenfaden kunne købe huset var, at Klitborg kunne hente vand i brønden bag ”Britevil”.

Da Klitborgområdet blev grundlagt, havde ingen egen telefon. Der blev derfor fra begyndelsen anlagt et lille telefonhus på stien mellem Klitborgvej og Lynghusvej – deraf navnet telefonstien. Huset blev revet ned i begyndelsen af 60'erne. Det havde overflødiggjort sig selv, fordi flere og flere fik så indlagt egen telefon.

Alle Nielsenhusene var forsynet med ”kældre”. Der var ikke køleskab i nogen af husene. Maden blev opbevaret i den murede kælder i dertil indrettede flueskabe i træernes skygge.

Jeg kender ikke meget til udviklingen i Klitborg uden for Nielsen husene. Jeg ved kun, at langt hovedparten af de øvrige huse er bygget omkring 1950, og allerede i begyndelsen af 1950’erne var hele Klitborg udstykket.

Imidlertid udgør disse huse halvdelen af Klitborg, og de fortjener en beskrivelse. Det må andre imidlertid gøre, og jeg giver hermed stafetten videre.”

Fortalt af Anne Neergaard til Mikael Neergaard Sjöberg

Juli 2018.